

Schlesien, herausgegeben von Dr. Hugo W e c z e r k a, Alfred Kröner Verlag, Stuttgart 1977 (Kröners Taschenausgabe Band 316), ss. XCIII+699.

W serii wydawnictwa A. Kröner: *Handbuch der historischen Stätten* ukazał się jako piętnasty tom poświęcony Śląskowi. Podobnie jak wszystkie poprzednie, pomyślany jest jako leksykon podający w układzie alfabetycznym opis encyklopedyczny wszystkich miejscowości śląskich mających znaczenie historyczne. Trudnym zagadnieniem wstępnym, przed którym stanął Redaktor, było wytyczenie granic Śląska i sprecyzowanie treści określenia: „miejscowości o znaczeniu historycznym”. Rozwiązania przyjęte w opracowaniu wydają się słuszne: 1) przez Śląsk rozumie Redakcja polskie województwo śląsko-dąbrowskie oraz pruską prowincję śląską w ich granicach administracyjnych z 1 X 1938 roku, a ponadto włączono obszary historyczne ze Śląskiem związane, jak okręgi Wschowa, Góra Śląska, Namysłów, Syców czy Hulczyn. Tak więc pominięta została tylko ta część Śląska, która po 1763 r. została przy Austrii oraz okręgi Świebodzina i Krosna n. Odrą; 2) przez miejscowości historyczne rozumie Redakcja te wszystkie, w których „ogólne wydarzenia historyczne nabrały cech indywidualnych” (s. IX), a więc miejscowości, gdzie rozegrały się wydarzenia o ponadlokalnym znaczeniu, miejscowości ważne z punktu widzenia historii kultury i sztuki, wreszcie miejscowości, które były lub są ośrodkami administracji państwowej czy kościelnej, ośrodkami ważnymi z racji gospodarczych, politycznych czy kulturalnych. Znalazły się dzięki temu w opracowaniu wszystkie miasta i miasteczka śląskie (które prawa miejskie otrzymały do około 1970 r.), pewne regiony (także dawne krainy plemienne), wiele wsi, a nawet szereg miejsc geograficznych. W sumie 531 bardzo jednolicie zredagowanych haseł. W układzie zachowany został porządek alfabetyczny według niemieckich nazw miejscowości z 1918 r. z równoczesnym podaniem nazwy polskiej lub czeskiej i ewentualnie niemieckiej po zmianach w okresie hitlerowskim.

W treści haseł podano obok informacji historycznych zestawienie wszystkich instytucji państwowych, miejskich i kościelnych, które działały na terenie miejscowości, zestawienie ważnych zabytków, liczbę mieszkańców w latach 1787, 1825, 1905, 1939, 1961, 1970/71, dane o rozwoju gospodarki i przemysłu sięgające do 1970 r. Tak więc z pożytkiem do leksykonu może sięgnąć zainteresowany rozwojem regionu gospodarczym i demograficznym, jak i historyk sztuki czy historyk Kościoła. Tak pełnego zestawienia wiadomości o tylu miastach i osadach śląskich dotąd nie posiadaliśmy. Wydawnictwo najbardziej monumentalne: *Miasta polskie w Tysiącleciu*, Wrocław 1967, t. I—II, podaje bowiem dla wskazanego okręgu tylko około 240 monografii. Podobnie analogiczny *Deutsches Städtebuch*, hrsg. v. E. Keyser, Bd. I: Nordostdeutschland, Stuttgart 1939, Śląskowi poświęcił ss. 689—911. Również seria *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, choć najobszerniejsza, nie tylko ma zamierzone ukierunkowanie, ale nie jest też dokończona: brak dawnego województwa wrocławskiego. Praca W. J. Grabskiego, *300 miast wróciło do Polski. Informator historyczny*, Warszawa 1960³, objęła poza Śląskiem także Pomorze Zachodnie, Prusy i Warmię, a ponadto ma charakter popularno-naukowy. Uzupełnieniem dla Śląska Czeskiego jest jeszcze *Československá historická města*, pod red. O. Dostála, Praha 1974. Wydawnictwa polskie i czeskie opatrzone są ważnym dopełnieniem w postaci licznych fotografii, ale — poza *Katalogiem zabytków* — mają, z punktu widzenia naukowego, istotny brak: nie podają literatury przedmiotu. Zarówno *Miasta polskie w Tysiącleciu*, jak i *Československá historická města* podały tylko najważniejsze ogólne opracowania (zob. odpowiednio t. II, 685—696 i ss. 558—561). Bardzo cenną zaletą omawianego wydawnictwa jest przytoczenie przy każdym haśle najważniejszych pozycji bibliograficznych (czasem są to drobne, trudne do odnalezienia przyczynki) zarówno w języku niemieckim jak i polskim w zasadzie do około 1970 r., a czasem nawet do 1976. Różnice te wynikły z trud-

ności, o jakich mówi Redaktor (s. XII): przygotowanie rzeczy do druku ciągnęło się około dziesięciu lat. Wśród autorów znajdujemy szereg ludzi znanych ze swych publikacji na tematy śląskie, jak J. Gottschalk, G. Hyczel, A. Sabisch czy z młodszych J. Köhler.

Na uwagę zasługuje wprowadzenie liczące 93 stronicę, dające przegląd dziejów Śląska do 1945 r. Autorem jest redaktor całości H. Weczerka związany z uniwersytetem w Marburgu. Autor nie pochodzi ze Śląska i może to ułatwiło mu zajęcie postawy obiektywnej, zdystansowanej wobec wielu wydarzeń i problemów bolesnych dla Niemców śląskich, których twórczość nierzadko cechuje subiektywizm — przede wszystkim w stosunku do sprawy polskiej — wynikający z przywiązania do ziemi, którą uważają za swoją ojczyznę. Problematyka kościelna jest tu jednak poruszana tylko wyjątkowo.

Korzystanie z leksykonu ułatwiają słowniki nazw geograficznych polsko-niemieckie (ss. 644—649), nazw niemieckich i osobowych (ss. 650—694), 12 mapek, 15 planów miast oraz dodatki takie jak tablice genealogiczne, wykazy biskupów, a przede wszystkim obszerny wykaz literatury uporządkowany rzeczowo (ss. 608—639).

Jakie po tym przeglądzie wskazującym na wielką wartość wydawnictwa można wysunąć życzenia pod adresem Redakcji do ewentualnego drugiego wydania? Uwzględnienie pewnych pominiętych miejscowości, które — wydaje się — powinny się znaleźć w tak obszernym zestawieniu: Chełm Śląski (Gross Chelm), Dobrzeń Wielki (Gross Döbern), Łambinowice (Lamsdorf), Niwnica k. Nysy (Neunz), Siołkowice (Alt Schalkwitz), Zwrócona (Protzan) czy Żygliń (Gross Zyglin). Pominąć zaś można maleńkie miejscowości bez znaczenia, np. Biechów k. Nysy (Bechau), Brzezinka k. Oleśnicy (Briese), Krobielowice k. Wrocławia (Krieblowitz), Spalice k. Oleśnicy (Spahlitz) czy Żelazowice k. Strzelina (Silbitz), które uwzględniono chyba tylko z racji genealogicznych.

Pominięte zostały pewne pozycje bibliograficzne o ogólniejszym charakterze, które powinny były być uwzględnione, np. A. Nowack, *Geschichte der Landpfarreien des Archipresbiterates Sohrau O/S, Oppeln 1912*.

Brak niektórym hasłom dopracowania, zwłaszcza dla lat 1945—70 (np. Klucz-bork, Miechowice, Nysa, Otmuchów), przy innych informacji, które wydają się ważne (np. w związku z Bobolicami — Schräbsdorf nie ma wzmianki o kościele — bazylice, cudownej figurze, pielgrzymkach, rodzinie Reibnitz).

Nie zdołano uniknąć, przy bardzo starannej pisowni polskiej, kilku błędów w nazwiskach: T. Załuczowski zamiast Załuczkowski (s. 606), E. Kubierzycki zamiast Kobierzycki (s. 606), J. Kapitzka zamiast Kapica (s. 607), dwie formy nazwiska Sedlnitzky (s. 605).

Takie drobiazgowo uwagi mogą tylko podkreślić, że otrzymaliśmy w bardzo wygodnym wydaniu formatu kieszonkowego, budzące zaufanie cenne kompendium wiedzy historycznej o Śląsku ukazany przez monografie miejscowości, a równocześnie przewodnik po bogatej literaturze przedmiotu.

Kazimierz Dola